

Argument trzeciego człowieka

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Arystoteles, *Metafizyka*, tłum. Kazimierz Leśniak, Warszawa 1984.

Argument trzeciego człowieka

Źródło: Fodor István, *Fortepian*, 1922, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Z podręcznika do historii filozofii możesz się dowiedzieć, jakie poglądy głosili najważniejsi filozofowie. Podręcznik taki najczęściej skupia się na dojrzałych, ukształtowanych już poglądach danego filozofa. To, w jaki sposób do nich dochodzili, schodzi niekiedy na drugi plan. Lecz domyślasz się zapewne, że zanim trafili do książek, sami musieli nauczyć się od kogoś filozofii. Nieraz powtarzali poglądy swoich mistrzów, lecz równie często polemizowali z nimi lub poddawali krytyce ich założenia.

Zatrzymamy się właśnie w takim momencie – Arystoteles, uczeń Platona, poddaje krytyce jego teorię idei. Spór dotyczy ustalenia relacji między tym, co jednostkowe, a tym, co ogólne, między ideą człowieka a poszczególnymi ludźmi. Za kilka lat Arystoteles odrzuci idealizm swojego mistrza, a tymczasem stara się wykazać, że prowadzi on do aporii, których nie sposób przyjąć.

Twoje cele

- Poznasz jeden ze słabych punktów platońskiej teorii idei, skrytykowany przez Arystotelesa.
- Przeanalizujesz teorię idei w kontekście pytania o naturę człowieka.
- Krytycznie ocenisz konsekwencje platońskiej teorii idei, posługując się argumentem „trzeciego człowieka”.

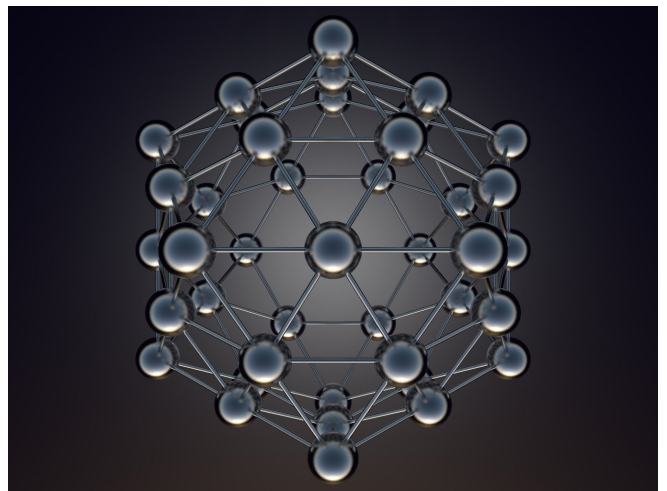
Przeczytaj

Jeden z najważniejszych sporów filozofii greckiej dotyczył pytania o naturę bytu, czyli tego, co istnieje. Obserwujemy wokół siebie na co dzień wielką różnorodność bytów – ludzi, zwierzęta, rośliny, ale i budynki i inne wytwory ludzkich rąk. Jaka jest wspólna wszystkim substancjom zasada ich istnienia? Czym w istocie są?

Najogólniej mówiąc, Grecy zaproponowali dwie odpowiedzi na to pytanie. **Materialiści** uważali, że wszelkie byty są tylko i wyłącznie materialne. Z kolei **dualiści** sądzili, że złożone są one z dwu niezależnych od siebie czynników. Platon rozróżniał więc jednostkowe rzeczy, które możemy ujmować za pomocą zmysłów oraz niecielesne, ogólne idee.

Umiarkowany dualizm Arystotelesa, zgodnie z którym substancja składa się z tego, co konkretne (materii) i z tego, co ogólne (**forma**) godził oba skrajne stanowiska. Arystoteles doszedł do niego poddając krytyce sposób rozumowania leżący u podstaw Platońskiej teorii **idei**. Następnie wyciągnął z tego pierwotnie logicznego sporu konsekwencje ontologiczne. By łatwiej nam było śledzić sam spór, zawężymy go do bytu, jakim jest człowiek. W jaki sposób spór o zasadę rzeczywistości przejawiał się w pytaniu o naturę człowieka?

Demokryt z Abdery stworzył materialistyczną koncepcję przyrody, w której wszystko, co istnieje, zbudowane jest z niepodzielnych cząstek materii. W jego rozumieniu dusza również składała się z atomów, tyle że subtelniejszych i bardziej ruchliwych, podobnych do ognia. Wraz ze śmiercią człowieka atomy rozprzeczają się na wszystkie strony.

Źródło: domena publiczna.

Kim jest „człowiek” i gdzie go można zobaczyć?

Demokryt z Abdery stworzył materialistyczną koncepcję przyrody, w której wszystko, co istnieje, zbudowane jest z niepodzielnych cząstek materii. Cząstki te nazywał **atomami**. Naturalną właściwością atomów jest ruch – nieustannie poruszają się w próżni. Wszystkie zjawiska, jakie występują w przyrodzie: jej złożoność, myślenie, duchowość itd. dają się według atomistycznej teorii materii wyjaśnić jako określone, ilościowe układy atomów. Skoro tak, to z atomów składa się również człowiek, a jego dusza jest tak naprawdę materialna – tworzą ją atomy, podobnie jak tworzą ciało czy inne elementy przyrody.

Platon nigdy nie zgodziłby się, że człowiek jest zespołem połączonych atomów. Pytanie o naturę człowieka łączyło się dla niego z problemem poznania bytów ogólnych, do których odnoszą się pojęcia. Załóżmy, że każdy człowiek – ja, ty, Platon, Sokrates – jest nieco innym układem atomów. Oznaczałoby to, że kiedy was widzę, postrzegam tylko materię, z której jesteście zbudowani – atomy. Skąd jednak wiem, że wszyscy jesteście ludźmi? Musicie posiadać pewną wspólną cechę. Kiedy was widzę, to rozpoznaję w każdym z was wasze człowieczeństwo. Nie może być ono jednak zbudowane z atomów – człowieczeństwo jest bytem ogólnym. Platon zauważył więc, że nie da się zredukować wszystkich procesów psychicznych człowieka do materii, ponieważ nie potrafilibyśmy odpowiedzieć, w jaki sposób ludzie poznają byty ogólne. Człowieczeństwo i inne byty ogóle są według niego **ideami**. Czym zaś są idee? Najkrócej mówiąc, są to idealne wzory wszystkich istniejących rzeczy. Platon wyjaśnił swoją teorię za pomocą alegorii jaskini.

Teza, że świat prawdziwego bytu, złożony z wiecznych i niezmiennych Idei – form materialnych rzeczy – istnieje niezależnie od nich, była przedmiotem zażartych sporów w historii filozofii.

Źródło: 4edges, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Człowieczeństwo, dobro, prawda i inne idee to zatem nie tylko pojęcia, ale również byty ogólne, które istnieją realnie – nie w świecie materii, lecz w niematerialnym świecie idei. Gdy zatem widzę Sokratesa, postrzegam materię, z której się składa. Zarazem jednak mój rozum rozpoznaje w nim człowieka. Jak to możliwe, skoro człowieczeństwa nie da się zobaczyć? Nie może go zobaczyć ciało, ale zdolna jest do tego dusza – może ona przebywać w idealnym świecie, gdzie ogląda idee. A zatem problem poznania bytów ogólnych unaocznia nam, że człowiek nie może być bytem czysto materialnym. Musi istnieć druga, duchowa zasada w człowieku, która będzie zdolna do poznania idei. Człowiek jest więc dla Platona bytem dwoistym, złożonym z duszy i ciała. Ten pogląd nazywa się dualizmem antropologicznym.

Dwie zasady, z których złożony jest człowiek, nie są równorzędne. Ciało dąży do przyjemności zmysłowych i dostarcza tylko złudnych mniemań o świecie materialnym.

Z kolei dusza jest doskonałym, boskim pierwiastkiem w człowieku, zdolnym do poznania prawdy. Człowiek jest więc dla Platona duszą, która rządzi ciałem, a ciało – więzieniem duszy.

Jaki zachodzi stosunek między ideą człowieka a Sokratesem – jednostką, człowiekiem z krwi i kości? Pytanie to można postawić szerzej – jaki zachodzi stosunek między światem idei a światem materii? W przeciwieństwie do materialistów, dla których istnieje jedna naturalna zasada rzeczywistości (materia), Platon utrzymywał, że zasada ta jest dwoista (**dualizm ontologiczny**) i do wymiaru materialnego dodawał idealny, który nie należy do przyrody. Dlatego taki pogląd nazywany jest antynaturalizmem. Idee nie są przyczyną rzeczy materialnych – nie stwarzają ich, lecz są wzorem, według którego zostały stworzone byty materialne. Rzeczy materialne uczestniczą w ideach. Wobec tego istnieje jedna, stała i niezmienna idea człowieczeństwa. Każda jednostka ludzka uczestniczy w tej ogólnej idei człowieka. To właśnie relacja uczestnictwa, która zachodzi pomiędzy poszczególnymi przedstawicielami gatunku ludzkiego a ogólną ideą ludzkości, zostanie skrytykowana przez Arystotelesa.

Platońska idea człowieka nie jest anikonkretnym człowiekiem, ani pojęciem odnoszącym się po prostu do grupy ludzi. Jest istniejącym niezależnie konkretnych jednostek ludzkich wzorem – każda z nich ma w nim uczestnictwo.

Źródło: domena publiczna.

Argument trzeciego człowieka

W tym momencie możemy wprowadzić jednego z uczniów Platona – Arystotelesa ze Stagiry. Młody Arystoteles był zwolennikiem teorii idei głoszonej przez swojego mistrza. Z czasem jednak zaczął ją krytykować. Co więcej, jego poglądy stały się radykalnie

odmienne od poglądów mistrza. Podczas gdy dla Platona istniały tylko ogólne i niezmiennie idee, dla Arystotelesa tak naprawdę istnieją tylko byty jednostkowe, a cała przyroda nieustannie się zmienia. Co zatem wydarzyło się pomiędzy jednym etapem rozwoju myśli Arystotelesa a drugim?

Problem, którym się teraz zajmiemy dotyczy stosunku bytów ogólnych do konkretnych. W odniesieniu do pytania o naturę człowieka platońska odpowiedź brzmiała: Sokrates (i Platon, i Arystoteles) jest człowiekiem, ponieważ uczestniczy w idei człowieka. Przyjrzyjmy się teraz dokładnie, w jaki sposób Arystoteles przeanalizował to rozumowanie.

O tym, że Sokrates jest człowiekiem, decyduje to, że uczestniczy w idei człowieka. Mamy więc niejako dwóch ludzi – konkretnego Sokratesa oraz ideę człowieka. Skąd jednak wiemy, że owa idea jest ideą człowieka, a nie czegoś innego? Musielibyśmy wykonać podobny krok. Skoro Sokratesa odnieśliśmy do idei człowieka, to teraz należałoby odnieść tę ideę człowieka do jeszcze ogólniejszej idei człowieczeństwa. Skoro wiedzę o tym, że Sokrates jest człowiekiem, czerpiemy z tego, że odnosimy go do czegoś bardziej ogólnego, to żebyśmy mogli uznać, że idea, w której uczestniczy Sokrates, jest ideą człowieka, musi więc istnieć „trzeci człowiek”, czyli jeszcze ogólniejsza idea człowieczeństwa.

Postępowanie to należałoby powtarzać w nieskończoność – by zdefiniować pojęcie „człowiek”, stworzyliśmy więc nieskończenie długi łańcuch idei człowieka! A przecież oprócz Sokratesa są jeszcze inni ludzie – np. Demokryt. Mechanizm się powtarza: Demokryt uczestniczy w idei człowieka, a zatem potrzeba kolejnej idei człowieka, w której uczestniczyłaby idea człowieka, w której uczestniczy Demokryt. Teraz z kolei okazuje się, że konieczne jest, by istniała jeszcze bardziej ogólna idea człowieka, w której mogłaby uczestniczyć idea, w której uczestniczy Sokrates oraz idea, w której uczestniczy Demokryt.

Zarzut wobec platońskiej teorii idei jest przykładem argumentacji nazywanej **regresem w nieskończoność** (łac. *regressus ad infinitum*). Arystoteles pokazuje, że Platon nie potrafi zdefiniować pojęcia „człowiek”, dlatego że wykonany przez niego krok – odniesienie konkretnego człowieka do ogólnej idei człowieka – należałoby powtarzać w nieskończoność. Argument trzeciego człowieka jest w istocie logicznym zarzutem wobec platońskiego rozumowania. Pokazuje on, że jeżeli definiujemy pojęcie poprzez odniesienie go do bardziej ogólnego pojęcia, to łańcuch odniesień musi być nieskończony. Istota błędu popełnianego przez Platona polega na zrównaniu określenia rzeczy jednostkowej (człowiek, Demokryt, Sokrates) z określeniem rodzajowym (człowieczeństwo). Twierdząc, że rzeczy uczestniczą w ideach, Platon umieszcza na jednym poziomie określenia, które do siebie nie przystają, ponieważ dotyczą innych porządków rzeczywistości – z jednej strony, poziomu konkretności i wielości, z drugiej natomiast – poziomu ogólności, która wprowadza ujmując wielość jako za pomocą jednej, ogólnej kategorii. W efekcie zrównania obu porządków rzecz, którą próbujemy zdefiniować (człowiek) ulega, niejako, podwojeniu. Dlatego też takie rozumowanie jest zawodne.

Ontologiczne konsekwencje argumentu trzeciego człowieka

Podobne zastrzeżenie do teorii idei sformułował już sam Platon w dialogu *Parmenides*. Nie posługuje się tam wprowadzając przykładem człowieka, lecz argument zbudowany jest w podobny sposób – wskazuje na nieskończony regres jako konsekwencję teorii idei. Arystoteles, przejmując ów argument, posłużył się innym przykładem i nadał mu nazwę, pod którą wszedł on do historii filozofii – „argument trzeciego człowieka”. Choć za jego pomocą Arystoteles krytykuje sposób rozumowania obecny w Platońskiej teorii idei, to ma ona nie tylko logiczne, lecz również ontologiczne konsekwencje.

Wyjaśniając zjawiska zmiennej przyrody, Platon odnosił je do bytów ogólnych, które istniały niezależnie od fizycznych przedmiotów, w świecie idei. Idee zaś są realnie istniejącymi odpowiednikami pojęć. Co stanie się z platońską ontologią, gdy zauważymy, że łańcuch pojęć definiujących człowieka jest nieskończony? Okaże się, że musiałoby istnieć nieskończenie wiele realnych odpowiedników pojęć – czyli idei. A przecież nie możemy przyjąć, że jest nieskończenie wiele idei człowieka – według założeń Platona idea człowieka była jedna, stała, wieczna i niezmienna.

Zdaniem Arystotelesa problem bierze się z założenia, które uczynił Platon, że idee są samoistne, co znaczy, że istnieją niezależnie od jednostkowych bytów materialnych. Istota człowieka nie może bytować w świecie idei. Musi być połączona z każdym materialnie istniejącym człowiekiem.

Wyjaśnienia przyrody poprzez odwołanie do niematerialnych, **transcendentnych** bytów, które do niej nie należą, rodzi zatem sprzeczności. By ich uniknąć należy raczej przyjąć, według Arystotelesa, że byty ogólne są częścią przyrody w tym samym stopniu, co materia. Każdy realnie istniejący byt stanowił dla niego zespół **materii** – biernej, nieokreślonej i nieruchomej, oraz formy – ogólnego i aktywnego czynnika kształtującego materię. Taki jednostkowy byt, zespół formy i materii, nazywał Arystoteles **substancją**. Forma jest więc realnie istniejącym odpowiednikiem pojęcia, który jednak nie istnieje samoistnie – jak u Platona – lecz w nierozdzielalnym związku z materią. Ten pogląd nazywa się **hylemorfizmem**.

Również każdy człowiek jest w tym świetle zespołem materii i formy – ciała oraz duszy. Ciało jest materialne, natomiast dusza to czynnik życia, który ożywia materię, wprowadza ją w ruch i kształtuje. Na tle innych posiadających duszę stworzeń, człowiek jest bytem wyjątkowym – jako jedyny posiada bowiem według Arystotelesa duszę rozumną, dzięki czemu jest zdolny do intelektualnego poznania. W posiadaniu rozumu Arystoteles doszukiwał się specyfiki człowieka. Podobnie jak Platon, Arystoteles jest **dualistą**. Jednakże kiedy ten pierwszy uznawał ciało za więzienie duszy – przeszkodę w poznaniu prawdy, dualizm Arystotelesa jest umiarkowany. Człowiek to w tym ujęciu jedność duszy i ciała, ponieważ obie zasady są ze sobą nierozdzielalnie połączone.

Słownik

atomizm

teoria budowy materii, zgodnie z którą składa się ona z niepodzielnych cząstek występujących w przyrodzie w nieskończonej ilości

dualizm antropologiczny

pogląd mówiący, że człowiek nie jest psychofizyczną jednością, ale rezultatem połączenia dwóch substancji – duszy i ciała; w swojej skrajnej wersji (Platon) dualizm antropologiczny głosi całkowitą odmiennność substancji duchowej i cielesnej (platońska koncepcja człowieka jako duszy zamieszkującej ciało), natomiast umiarkowana postać dualizmu antropologicznego (Arystoteles) wskazuje na współzależność obu substancji

dualizm ontologiczny

(gr. *duo* – dwa, podwójny, łac. *dualis*) pogląd głoszący, że u podstaw rzeczywistości stoją dwie odrębne zasady bytu – np. Platon dzielił świat na idee i rzeczy materialne

forma

u Arystotelesa: jeden ze składników substancji, który nadaje materii określoną postać

hylemorfizm

(gr. *hyle* – materia, *morphe* – kształt) pogląd ontologiczny, który głosi, że forma i materia, z których składa się substancja, są ze sobą nierozdzielnie związane

idee

(gr. *ἰδέα* – idea) jedno z podstawowych pojęć filozoficznych, ze względu na swą historyczność i ilość zastosowań bardzo złożone w definiowaniu; do filozofii wprowadził je Platon, aby określić to, co inteligibilne, a więc niedostępne poznaniu zmysłowemu, a odkrywane jedynie przez rozum, tzn. racjonalny namysł nad światem, o którym pouczają nas zmysły; w dualizmie platońskim przeciwstawiana zmysłowej materii, jednak wchodząca z nią w reakcję, w wyniku której powstają rzeczy jednostkowe

materializm

pogląd filozoficzny głoszący, że pierwiastkiem nadrzędnym, dominującym i pierwotnym w strukturze istnienia jest materia

metafizyka

(gr. *ta meta physika* – to, co jest po fizyce) podstawowy dział filozofii, zajmujący się bytem jako takim; jego przedmiotem są pierwsze zasady, przyczyny i struktura bytu

regres w nieskończoność

(łac. *regressus ad infinitum*) nieskończony łańcuch kroków myślowych służący uzasadnianiu twierdzeń, definiowaniu pojęć lub będący sposobem rozumowania; uznawany za rozumowanie zawodne

substancja

(łac. *substare* – znajdować się pod czymś) termin rozumiany różnorodnie, u Arystotelesa: byt jednostkowy i samoistny, składający się z formy i materii; substancję odróżnia się od cech i relacji, które mogą jej przysługiwać, tzn. mogą być o niej orzekane

transcendentny

(łac. *transcendens* – przekraczający) w kontekście idei oznacza byt, który wykracza poza materialną przyrodę

Animacja

Polecenie 1

Po obejrzeniu animacji przedstaw za pomocą rysunku platońską teorię idei na przykładzie człowieka, a następnie odpowiedz na pytanie, na czym polega tkwiąca w niej sprzeczność.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D11qCCpJn>

Film nawiązujący do treści materiału Argument trzeciego człowieka, czyli pojedynek filozoficzny.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie. Na czym polega sprzeczność platońskiej teorii idei? Zapisz odpowiedź poniżej.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz odpowiedź. Według Platona o tym, że poszczególni ludzie są ludźmi, decyduje to, że...

☐ uczestniczą w idei człowieka.

☐ są do siebie podobni.

☐ przypominają ideę człowieka.

☐ są kopiami idei człowieka.

Ćwiczenie 2

Zaznacz odpowiedzi. Arystoteles jest autorem...

☐ argumentu trzeciego człowieka.

☐ teorii idei.

☐ alegorii jaskini.

☐ pojęcia formy.

Ćwiczenie 3

Zaznacz pojęcia, którymi zajmuje się dział filozofii nazywany metafizyką.

☐ forma

☐ substancja

☐ byt

☐ pojęcie

Ćwiczenie 4

Zdecyduj, czy poniższe twierdzenia są prawdziwe, czy fałszywe.

stwierdzenie	prawda	fałsz
Platon nie zgadzał się z materialistyczną koncepcją przyrody Demokryta.	☐	☐
Platon jest twórcą metafizyki.	☐	☐
Argument trzeciego człowieka dowodzi materialnego istnienia idei.	☐	☐
Alegoria jaskini ma pokazywać niepewność wiedzy pochodzącej ze zmysłów.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Rozstrzygnij, który z filozofów głosił poniższe tezy.

Platon

„Istnieją tylko jednostkowe byty.”

„Prawdziwa rzeczywistość jest idealna.”

Arytoteles

„Człowiek to jedność ciała i duszy.”

„Poznanie zmysłowe zakłamuje prawdziwy obraz rzeczywistości.”

Zapoznaj się z fragmentem *Metafizyki*, w którym pojawia się jedna z wersji argumentu trzeciego człowieka, a następnie odpowiedz na znajdujące się pod tekstem pytania.

((Arystoteles

Metafizyka

Powyższe fakty wykazują jasno, jakie konsekwencje wynikają z poglądów tych, którzy utrzymują, że Idee są substancjami zdolnymi do oddzielnego istnienia i którzy zarazem tworzą gatunki za pomocą rodzaju i różnicy. Jeżeli bowiem istnieją Idee i jeżeli „zwierzę” jest obecne w „człowieku” i w „koniu”, to albo numerycznie są jednym i tym samym albo czymś różnym [w każdym gatunku]. Pojęciowo jest oczywiście jednym i tym samym, gdyż pojęcie zwierzęcia pozostaje to samo przy przejściu od człowieka do konia. Jeżeli więc istnieje jakiś człowiek sam w sobie i sam przez się jako byt określony i oddzielny, to również i części, z których się składa, mianowicie „zwierzę i dwunożne”, muszą oznaczać twory określone i zdolne do oddzielnego istnienia oraz substancje; a zatem również i „zwierzę”, tak jak i „człowiek” muszą być tego rodzaju.

Otóż jeżeli „zwierzę” w „koniu” i w „człowieku” jest jednym i tym samym, podobnie jak ty jesteś w sobie, jak wobec tego jedno mogłoby pozostać jednym w rzeczach istniejących oddzielnie i dlatego to „zwierzę” miałoby uniknąć oddzielenia od samego siebie?

Dalej, jeżeli „zwierzę” uczestniczy w „dwunożnych” i „wielonożnych”, wynika z tego wniosek niemożliwy do przyjęcia, gdyż będą mu przysługiwać jednocześnie atrybuty przeciwne, mimo iż jest jednym i indywidualnym. A jeżeli nie uczestniczy w nich, to w jaki sposób należy rozumieć, że „zwierzę” może być dwunożne albo lądowe? Ale może dwie rzeczy są „razem zestawione” i są „w styczności” albo są

„wymieszane”. Przypuszczenia te są jednak w równym stopniu absurdalne.

Wobec tego przypuśćmy, że „zwierzę samo w sobie” jest inne w każdym gatunku; ale wtedy powstanie, że tak powiem, nieskończoność gatunków, których substancją będzie „zwierzę” [...]. Dalej, „zwierzę w sobie” będzie bardzo liczne, bo w każdym gatunku „zwierzę w sobie” będzie substancją tego gatunku.

Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*, tłum. Kazimierz Leśniak, Warszawa 1984, s. 194–195.

- a. Czy kot uczestniczy w idei zwierzęcia?
- b. Czy pies uczestniczy w idei zwierzęcia?
- c. Czy kot i pies mogą uczestniczyć w tej samej idei zwierzęcia?
- d. Czy zgodnie z założeniami teorii idei mogą istnieć różne idee zwierzęcia?
- e. Czy zgodnie z założeniami teorii idei może istnieć wiele idei zwierzęcia?

Sformułuj wniosek:

Albo idea zwierzęcia jest w każdym zwierzęciu , ale wtedy musi być tych idei nieskończenie wiele, albo idea zwierzęcia jest jedna, ale musi być ona w każdym zwierzęciu.

Ćwiczenie 7

Zapisz własnymi słowami argument trzeciego człowieka, posługując się wybranym przez siebie przykładem.

Odpowiedzi na pytanie o naturę człowieka zaproponowane przez Demokryta, Platona i Arystotelesa zostały sformułowane w starożytnej Grecji, która zdecydowanie różniła się od naszego świata – zmieniała się wiedza o świecie, stosunek do religii, technologie i wiele innych rzeczy. Czy są jakieś aspekty życia współczesnego człowieka, które zostały opisane przez greckich filozofów? Omów krótko poglądy na człowieka Demokryta, Platona i Arystotelesa, pokazując różnice pomiędzy nimi, a następnie wybierz dowolny przykład z otaczającej cię rzeczywistości i zdecyduj, która z koncepcji najlepiej się do niego odnosi.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Mazur

Przedmiot: filozofia

Temat: Trzeci człowiek

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, uczniowie klasy I liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

5) wskazuje istotne cechy pytań filozoficznych: ogólność (abstrakcyjność), racjonalność, zorientowanie na to, co ostateczne lub najbardziej podstawowe.

VI. Filozofia Platona jako paradygmat metafizyki antynaturalistycznej. Uczeń:

1) wyjaśnia platońską teorię idei jako niematerialnych, niezmiennych i wiecznych wzorców dla zmiennych i czasowych rzeczy fizycznych oraz stosuje ją do wybranego sporu filozoficznego (np. sporu o to, czym są lub jak istnieją liczby).

VIII. Filozofia Arystotelesa jako próba pogodzenia dotychczasowych opozycji filozoficznych. Uczeń:

2) przedstawia teorię materii i formy jako próbę pogodzenia materializmu (naturalizmu) i platonizmu (antynaturalizmu);

3) próbuje odpowiedzieć na pytanie „kim jest człowiek?” oraz w jego kontekście wyjaśnia koncepcję człowieka jako jedności ciała i duszy.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje teorię idei Platona w kontekście pytania o naturę człowieka;

- krytycznie ocenia konsekwencje platońskiej teorii idei posługując się argumentem trzeciego człowieka;
- odpowiada na pytanie „kim jest człowiek?” oraz w jego kontekście wyjaśnia koncepcję człowieka jako jedności ciała i duszy.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- analiza i interpretacja tekstów;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- mapa mentalna;
- film;
- burza mózgów.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel dzieli uczniów na cztery grupy. Uczniowie formułują odpowiedź na pytanie: Kim jest człowiek?
2. Prezentacja efektów pracy poszczególnych grup.
3. Projekcja animacji: „Argument trzeciego człowieka, czyli pojedynek filozoficzny”.
4. Po obejrzeniu filmu i wcześniejszym zapoznaniu się z tekstem głównym uczniowie za pomocą rysunku przedstawiają platońską teorię idei na przykładzie człowieka, a następnie odpowiadają na pytanie, na czym polega tkwiąca w niej sprzeczność.

5. Uczniowie w czterech grupach tworzą mapę mentalną na temat koncepcji człowieka u Arystotelesa.
6. Prezentacja efektów pracy poszczególnych grup.
7. Realizacja zadań interaktywnych wskazanych przez nauczyciela.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytania podsumowujące, np.:

- Jakie poglądy na temat człowieka głosił Demokryt?
- W jaki sposób Platon wyjaśnia naturę człowieka?
- Kim według Arystotelsa jest człowiek?

Praca domowa

Na podstawie opracowanej podczas lekcji mapy mentalnej, przedstaw koncepcję człowieka według Arystotelesa.

Materiały pomocnicze:

Andrzej Marek Nowik, *Koncepcja duszy człowieka w dziełach Arystotelesa*, „Zarządzanie i Edukacja” 1998, nr 4/5, s. 259–270.

Mirosława Czarnawska, *Dwa podejścia do Platona*, „Przegląd Filozoficzny” 1997, nr 3, s. 95–105.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania animacji:

Uczniowie mogą zapoznać się z treścią animacji przed lekcją. Podczas zajęć dzielą się swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi różnic w koncepcjach Platona i Arystotelesa.